

TASARIMDA RENK SEÇİMİNİ ETKİLEYEN KRİTERLER

Arş.Gör.Tülay ÖZDEMİR

Çukurova Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık Bölümü
ozdemir.tulay@gmail.com

ÖZET

Bu makalede, tasarımda renk seçimini etkileyen kriterler incelenmiştir. Öncelikle rengin psikolojik etkileri olmak üzere, şartlanmış refleksler, kullanıcı kimliği, moda, dönem stilleri, yaş-cinsiyet, coğrafi bölge, toplumsal yargılar, gelenekler – inanç sistemi, renklerin sembolik ve fonksiyonel anlamları, mekanın işlevine uygunluk, mekan boyutları gibi özellikler, tasarımcıyı ve kullanıcıyı renk seçiminde etkileyen kriterler olarak ele alınmıştır. Tasarımcının bu özellikleri, özellikle o mekanda yaşayacak bireylerin farklı durumlarını dikkate alarak, farklı biçimlerde ele alınmasını gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler:Renk, Renk Seçimini Etkileyen Kriterler, Tasarım

ABSTRACT

In this article, the criteria effecting design on color is evaluated. First, psychological effects, conditioned reflex, user identity, fashion term style, age-sex, geographical area, social judgments, tradition-belief system, symbolic and functional meaning of the colors, function fitting of the place, size of the place; all of these items, the most important factor for a designer or a user, while the choosing the color. Designer noticed these property, especially, it will be very important for the people that leaving in the interiors.

Key Words: Color, The Criteria Effecting Design on Color, Design

Giriş

Renk tasarımın önemli öğelerinden biridir. Bir mekanda yer alan tüm biçimler, yüzeyler renk farklılıkları ile daha iyi algılanır. Tasarımcı, iç mekanda hisleriyle beraber, renklerin fiziksel özelliklerini ve niteliklerinden dolayı birbirlerini nasıl etkiledikleri konularını bilerek, renk armoni yöntemlerini uygulamalıdır. Ancak renk seçimini yönlendiren, tasarımcıların ve kullanıcıların renk tercihlerinde hisleriyle hareket etmelerine neden olan bir takım kriterler ortaya çıkmaktadır. Bu kriterlerin incelenerek tasarımcıya yön vermesi amaçlanmıştır.

İnsanların mekanlarını ve eşyalarını her an değiştirme şansının olamayacağı gerçeği, renk seçiminin önemini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada amaçlanan, tasarımda renk tercihlerinde etken faktörleri, renk konusunda uzmanlaşmış kişilerin araştırmaları ve bu konudaki çalışmalarını ayrıntılı değerlendirerek incelemektir.

1. Renk Seçimini Etkileyen Kriterler

1.1. Psikolojik Etkiler

Renklerin, tür, değer, doygunluklarına göre değişen sıcaklık, soğukluk, aktiflik, pasiflik, hafiflik, uyarıcılık, dinlendiricilik, sevinç, üzüntü gibi pek çok psikolojik etkileri olduğu günümüzde de deneylerle kanıtlanmıştır. Çeşitli kültürler ve inanç sistemlerinde renklerin canlılar üzerindeki etkilerinden faydalanılmış, renklerle meditasyon teknikleri kullanılmış, bir enerji şekli olan renklerle notalar arasında bağlantı kurulmuştur. Bu nedenle tasarımcının renk algısı ve rengin meydana getirdiği psikolojisini iyi bilmesi, verilmek istenen anlam veya imgenin güçlenmesini sağlayacaktır.

Renk türlerinin psikolojik etkilerinden bahsederken ifade edilmesi gereken bir konu da, bir rengin hem pozitif hem negatif özelliklerinin olabileceğidir. Örneğin kırmızı, bir ifade aracı, duyguların bir karşılığı olarak bize bazı anlamlarla görünür. Bu anlamlar her zaman, sözel açıklık kazanamaları da bizi ruhen etkiler. Bu nedenle mekanlarda kullanılan kırmızı, yarattığı ruh haliyle, psikolojik etkileşimleri ortaya çıkarır. Kırmızı bir gül, gerçek sevginin geleneksel bir ifadesidir, ancak kırmızıyı görmek, kontrolü kaybetmek anlamına da gelebilir. Pozitif bir renktir, hayatın rengidir, fakat aynı kırmızı, bilinç altında olsa bile kanlı ve şiddete dayalı kurumları, hırs, tutku, kırgınlık sonucu ortaya çıkan savaşları da ifade eder. Bu nedenle kırmızı, kaosu rengidir ve gerçekte, uygun tonlarda ve oranlarda kullanılmamışsa, bir mekan içerisinde de kaosa neden olabilir. Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta renklerin pozitif-negatif etkilerini kontrol altına alabilmek için kullanılacak renk türünün, doymuşluk ve değerinin taşıdığı anlam açısından büyük öneme sahip olduğudur.

Renk türlerinin psikolojik etkileriyle ilgili yapılmış bir çok deney ve gözlemler yer almaktadır. Faber Birren¹ yaptığı bir çok psikolojik deneylerde çok dikkatsiz ve kayıtsız bireylerin bile değişik renkli uyarıcılara tepki gösterdiklerini saptamıştır. **Tablo1.1**'de görülen şekilde tasnif edilmiştir.

Mavi rengin psikolojik etkisini renk araştırmacısı olan A.Ketchman yaptığı bir deney sonucunda ortaya koymuştur. Ketchman, park yerinde duran mavi renkteki iki otomobilin arasındaki boşluğun olduğundan geniş görüldüğünü ispat edebileceğini iddia etmiştir. Bu araçlar arasındaki uzaklığın olduğundan daha geniş algılandığını ve bunun sonucunda mavi renkli araçların diğer renkli araçlara oranla park edilirken daha fazla kaza yaptığını kanıtlamıştır (KIRAN, 1986, s.69).

Aynı araştırmacı bir sesin farklı renkli mekanlarda farklı şiddetle etki ettiğini kanıtlamıştır. Dinleyiciler sesin, beyaza boyanmış bir salonda, mor renge boyanmış bir salondan daha gür ve kuvvetli işitildiğini söylemişlerdir (PORTER, MİKELİEDİS,1976, s.13).

¹FOULKNER, W., 1972, Architecture & Color, FAIA

Tablo1.1: Renk Türlerinin Psikolojik Etkileri (MARTEL,1995, s.85).

RENK TÜRÜ	RENK TÜRÜNÜN ETKİLERİ
KIRMIZI	Tutkunun rengi olan kırmızı, dikkat artırıcı, ilgi çekici, hareketlilik sağlayıcı, beyni çalıştırıcı, heyecan verici, sağlık, canlılık, aşk, zafer hissi, enerji, cömertlik, fedakarlık, ihsan, acıma, cesaret, güç, hayat dolu, ısıtıcı etkiler taşır. Abartılması halinde sertlik ve şiddet, tehlike, rahatsız edicilik, zulüm, günah ifade edebilir.
UÇUK PEMBE	Nezakət, yumuşaklık, tatlılık, çekingenlik, mahcubiyet, muhafazakarlık duygusu telkin eden bir renktir.
TURUNCU	Neşe verici, ısıtıcı, birlik olmaya yönlendirici, çok kullandığı durumlarda huzursuz edici, zenginlik, ışık ve verimliliği temsil eden bir renktir. Önsezinin, duru sevincin, dengeli gücün sembolü turuncu, iyimserlik yayar.
SARI	En ışıklı, hareketli, parlak ve neşeli renk olan sarı, zenginlik, bolluk, şeref ve sadakati hatırlatır. Sarı entelektüel olma, yöneticilik, hırs, iddia ve özgürlüktür. Canlı sarı, kişiyi aktif yapar, solgun sarıysa, dinlendirir ve gevşetir. Renk terapistlerine göre bu renk, tüm renkler arasında genel kas sinirlerinin gücünü arttıran tek renktir. Ağırkanlıları canlandıracak ve sinirleri uyaracaktır. Sarı, anlamayı keskinleştirir ve akıl işlevlerini artırır. Ayrıca, sarının açık tonları, alanları genişleterek büyütür. Zihin uyarıcı etkisi olan ve iletişim kurmayı kolaylaştıran bu rengin aşırıya kaçılması halinde vandalizm, kıskançlık, hastalık, mantıksızlık, şüphe ve güvensizlik, sorumsuzluk, uçukluk getirir.
KAHVERENGİ	Toprak ana ve ağaçların rengi olan kahverengi, yeşil gibi yaşamın yeşermesini değil, olgunluğu temsil eden yatıştırıcı bir renktir. Ayağı yere basan, kararlı, ketum bir davranışa yönelticidir ve ciddiyet simgeleri.
TABA	Kahverenginin içerisinde sarı da içeren hali olduğunu düşünenecek olursak, kahverenginin olgunluk ve ciddiyetinin içerisine biraz daha neşe katılarak yumuşatılmış hali olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekçi, yönlendirici, ısrar ettirici, kararlılık, evcillik ve aile çekirdeğinin ideal güvenliğini temsil eder.
YEŞİL	Genel olarak yeşil ağaçların yapraklarının, çimenlerin rengi olduğundan serinletici ve sakinleştirici bir etkiye sahiptir. Sessizlik, verimlilik, hayat, büyüme, doğa, bilgelik ve inancı çağırır. Her renkte olduğu gibi yeşilin de farklı tür ve tonları farklı duygular uyandırabilir. Yeşil kendine saygı, adalet ve güveni temsil edebilirken, abartılması megaloman, otoriter ama küstah, alaycı bir ifade yayabilir.
MAVİ	Mavi, hoşnutluk, iyi niyet, merhamet, açık sözlülük, dürüstlük, esneklik, yumuşak başlılık, anlaşma, uzlaşma, işbirliği ve huzuru çağırır. Heyecan giderici ve sakinleştirici etkisi vardır. Gevşemenin sevildiği ortamlarda mavi yansımalar bulunmalıdır. Mavi ışık, uyku getirici ağrı giderici ve kasılmayı önleyicidir. Mavi, ister çok koyu, ister açık olsun, içinde özgürlük ve uyum taşıyan bir renktir. Koyu mavi olan lacivert renk, ciddi olmaya ve kapsamlı düşünmeye sevk eden bir renktir. Özellikle çok solgun mavilerin bolca kullanıldığı yerlerde pasiflik ve tembellik hissi getireceği unutulmamalıdır.
MOR	Mor, asalet, mistizm, utanç, hüznün, aşk ve aklın birleşimi, itibarın rengidir. Ortaçağ Avrupa'sında aristokratların rengiydi ve saray itibarını temsil eden bir renk oldu. Mor, büyük alanlarda görüldüğü takdirde korkutucu ve huzursuzluk veren bir renk olabilir. Erguvan, haklılık, ihtişam, egemenlik ve asillik duygusu doğuran kişiler arasında ciddiyet ve mesafe duygusu telkin eder. Menekşe moru, dini otorite, kaos, ölüm, kendini adama, ilahi aşkı temsil eden bir renktir. Leylak rengiyse melankolik duygular telkin eder.
BEYAZ	Beyaz, bütün renkleri içinde barındırdığından birliğin ve saflığın sembolü olmuştur. Bir açıklık ve şeffaflık idealini yansıtır.
SİYAH	Beyazın zıttı olan siyah, iyi-kötü, gündüz-gece, yin-yang, yaşam-ölüm gibi varolan doğal ikilemlerin 'diğer' rengidir. Siyah her birimizin doğasında bulunan derin uyumsuzluğun sembolüdür. Bu renk, yas, pişmanlık, suçluluğu sembolize edebileceği gibi, derin dinlendirici sessizlik ve sonsuzluk ya da yapısal kuvveti sembolize eder.

1.2.Şartlanmış Refleksler

Bir olayın algılanması, daha önceleri yaşanan olaylar ve tecrübelerle ilgi kurularak gerçekleşir. Alışılmış nesnelere, ortalama duyarlılık düzeyine sahip bir insan üzerinde yüzeysel etki yaparlar. Buna karşılık, karşımıza ilk defa çıkan daha önce hiç karşılaşmadığımız nesnelere içimizde hemen bir ruhsal izlenim uyandırır. Örneğin, bir çocuğun dünyayı algılaması böyledir: ışığı görür, çekimine kapılır, ellemek ister ve parmağını yakar. Edindiği tecrübeyle alevden korkmaya başlar. Bu deneyimler toplandıktan sonra ışık üzerine edinilen bilgiler beyne yazılmış olur ve çok yoğun ilgi kaybolur. Kavramlar ve renkler öyle şartlanmıştır ki salçanın veya ketçabın mavi olma ihtimali akla bile gelmez. Kırmızı renkte görmeye alışmış olduğumuz bir salçayı, mavi renkte gördüğümüzde iştahımız kapanır, yemek yeme isteğimiz kalmaz. Çünkü zamanla belirli renkleri belirli cisimlerle bağdaştıran kişinin, alışık olduğu renkte görmediği şeylere karşı yabancılaşma duyduğu bilinen bir gerçektir.

1.3.Kullanıcı Kimliği

Renklere karşı her insanın farklı tepkiler gösterdiği bilinmektedir. İnsanların renklere karşı farklı tepkiler vermesinde, kişilik oluşumları, eğitim durumları, bilinç altında bastırılmış olan duyguları gibi bir çok neden vardır. Hangi tür nesne ve onun bilgisi olursa olsun, renklere ilişkin bilgilerimizin kendilerine özgü ve ayrıcalıklı bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, mavi renk bir insana huzur verirken, bir başkası tarafından soğuk ve ciddi olarak algılanabilir. Bazıları ise hangi renkleri tercih ettiklerini belirken bazıları bu konuda tamamen bilinçsizdir. Örneğin konuyu konut özelinde ele aldığımızda konutlar kendine özeldir ve içinde yaşayan bireylerin hayat felsefelerini yansıtır. Bir başka kullanıcıya sıkıntı veren bir mekan, kendi kullanıcısının ifade tarzı olacaktır. Bir konutta oturanın kendi düşüncesini yansıtmak ve bireyin renk tercihlerini ortaya çıkarmak ve böylece görünür yaşam tarzına göre hareket etmek gereklidir. Ancak bunu yaparken rengin tür, değer ve doymuşluk özelliklerini doğru kullanmak gereklidir.

Renk beğenisi konusunda kişinin geçmişindeki etkiler birer değişkendir. Renk küçük bir alanı kaplıyor olsa dahi, kişi önemli bir anısıyla bağdaştırdığı rengi hemen fark eder.

Bir psikiyatri uzmanı olan Jung², renklerin sembolik anlamlar taşıdıklarını ortaya koymak için hastalarına diledikleri renkleri seçerek tablolar yaptırmıştır. Jung'a göre bilinç altında gizlenmiş duygular, kullandıkları renklerle ortaya çıkacaktır.

1947'de Lünscher renk testini gerçekleştiren İsviçreli Psikolog Dr. Max Lünscher renklerin duygusal değerleri olduğunu ve insanların renk seçimlerinin kişiliklerinin aynası olduğunu savunmuştur. Lünscher, renk psikolojisinde, genel olarak insanı tanımlamada sarı, kırmızı, mavi ve yeşil kişilik olmak üzere dört rengi seçmiştir. (Tablo1.2). Bu 4 kişilik yapısı adını aldığı rengin özelliklerini taşır. Örneğin, kırmızıyı çok seven bir kişinin, güçlü, kendinden emin bir yapısı olduğunu ortaya koyuyordu. Toplumdan soyutlanmış, çekingen insanlarsa kırmızıyla barışık yaşayamazdı ona göre. Kırmızı kişilik, gücüne güvenir, hırslı, aktif ve girişkendir, çünkü kırmızı güç ve

²JUNG, Carl, Psikanalizin kişilik biliminin gelişmesinde önemli rol oynamış İsviçreli Psikiyatri Uzmanı

iktidardır. Ancak, bu kişiliğin abartılı haliyse gösteriş peşinde koşan ve kendini her şeyden üstün gören bir kişiliktir (COŞKUNER, 1995, s.108).

Tablo1.2: İnsanı Tanımlamada, Sarı, Kırmızı, Mavi ve Yeşil Kişilik Olmak Üzere Dört Renk Seçilmiştir.

RENKLER	NORMAL HİSLER	ABARTILMASI	AZALTIMASI
KIRMIZI	Kendine güven	Haddini aşma	Kendi kendine acı çektirme
MAVİ	Hoşnutluk	Kendinden ödün verme, feragat etme	Kendinden hoşnutsuzluk
YEŞİL	Kendine saygı, haysiyet	Megalomani	Kendinden kuşku duymak
SARI	Özgürlükçü, kendini aşan	Kendinden kaçma, uçukluk	Kendini zorlama, kendisini suçlama

1.4. Moda

Bir giysi, bir otomobil, bir mobilya ya da herhangi bir kullanım eşyasının toplumun değer yargılarının, geleneklerinin etkisi altında veya dışında, biçimlerinin değişime uğraması ve bunların estetik bir takım sembollerle ifade edilmesi, moda faktörünü oluşturur (ONUR, 2000, s.96). Kişilerin renk tercihlerinde de moda, etken faktörlerden biridir. Renk tercihlerinde moda kültürel bir hareket anlamını taşır. *Her şeyin yediğimiz yiyeceğin, dinlediğimiz müziğin, mobilyalarımızın, sağlık konusundaki inanışlarımızın, özetle simgesel evrenimizin toplamının kültürel olması gibi* (DAVIS, 1987, s.24).

Kendimizi değişik renklerle ifade edebilmemizde en sık kullandığımız araçlardan biri giysilerdir. Giysiler, taşıdığımız rengin yarattığı etkiyi yansıtmamızı sağlar. Ancak, çoğu zaman giysilerimizde yer alan renkler bizimle bağdaşmasa bile toplum tarafından kabul görebilmek için moda olan renkleri tercih ederiz. Bazen de moda olmasına rağmen karakterimizle bağdaşmayacak renkleri reddederiz. Çünkü o rengin içinde, olduğumuzdan farklı bir imaj sergileme endişesi bizi rahatsız eder. Bu durumda, giysilerimizdeki renklerin doymuşlukları ve tonlarıyla farklı imajlar yaratma yoluna gidilir. Örneğin, bir gece davetinde vermek istediğimiz imaj ile bir iş davetinde vermek istediğimiz imaj farklı olabileceğinden renk tercihlerimiz de değişken olacaktır.

1.5. Dönem Stilleri

Renk tercihlerinin, farklı dönem stilleri incelendiğinde nasıl farklılaştığını veya benzeştiğini görmek mümkündür. İnsanın renk tercihinin çok eski çağlara dayandığını söyleyebiliriz. Çeşitli dönem ve ülkelerde rengin mekanlardaki yeri ve tercih edilen renk türleri, o dönemlerin stillerine göre değişmiştir.

Gotik iç mekanları incelediğimizde renk kullanımının değişik yorumlarla kullanıldığını görmekteyiz. *Gotik pencere camları rengin kendi değerinin insan ruhuna olan doğrudan ilişkisini ortaya koymuştur. Bu durum gerçek olarak değil manevi bir şekilde yapıyla doğrudan ilişkilidir* (FRIELING,1961,s.212-213).

Rönesans renk tercihlerine bakacak olursak pek çok özelliğe rastlarız. Renk tamamıyla kişisel bir sanat haline gelmekte, dinsel ya da başka herhangi bir gücün yönettiği bir kavram olmaktan çıkarak bireyin kendi hissettiği sınırsız zevk ve ruh haline göre kullanılmıştır. Rönesans renk tercihlerinden biri altın renginin çokça uygulanışı idi. Bu renk sadece süsleme elemanı olarak değil, iç mekanlarda geniş alanlarda çokça göze çarpmıştır. Duvar yüzeylerinde hiçbir zaman pastel renkler kullanılmamıştır. Beyazı veya krem rengini boş kalan yüzeylerde ve renkli süslemelere zemin olacak şekilde uygulamışlardır. Her yerde metlik altın göze çarpar. Pompei

kırmızısı, medium malachite, yeşil golden ocher, della robia mavisi gibi renkleri kullanmakta tereddüt etmemişlerdir.

Fransızlar Rönesansı geliştirmişlerdir. Daha az canlılığa ihtiyaç gösteren daha küçük mekanlar ortaya çıkmış ve böylece bugünkü dünyanın modern iç dekorasyonu ile uyum sağladığı pastel renkler ve değerler ortaya çıkmıştır (KIRAN,1986, s.69).

Barok devirde renk kullanımı doruk noktasına ulaşmış ve perspektiv olanaklarla hayali yerler yaratılmıştır.

Osmanlı mimarisinde ise 15.yy sonuna ait Çinili Köşk'te altın varak uygulamasına rastlanmıştır. *15.yy Osmanlı çinilerinde yeşil, firuze (Turkuvaz), lacivert, patlıcan moru tercih edilen renklerdir. 15-16 yy başında kullanılan renkler sır tekniğinde yapılmış çinilerde eskiden beri kullanılan mavi, lacivert, siyah, beyaz, sarı, fistik yeşili ve altın yıldız örnekleri firuze gibi renklere bol miktarda rastlanır.16-17 yy Osmanlı çinilerinde hem tekniğinde hem de renkte büyük gelişmeler görülür. İznik ocaklarında üretilen bu yeni örneklerde, sır altı tekniğinde yapılmış olan bu çinilerde hakim olan renkler, domates kırmızısı, mercan kırmızısı, beyaz, mavi, lacivert, firuze, yeşil ve siyahtır. 17. yy'ın ikinci yarısından itibaren çinilerde domates kırmızısı kahverengine dönüşür. Diğer renkler soluklaşır. Mavi ve yeşil egemen renk olarak ortaya çıkar. 18.yy'da renkler birbirine karışmış gibidir ve soluktur (ÖNEY,1976,s.63).*

Günümüzde de belli bir dönemin stilini yansıtmak istediğimiz mekanlarda renk tercihlerimizi belirlerken o stilin sahip olduğu renk türleri, değerleri ve doymuşluklarını incelememiz gerekir.

1.6. Yaş ve Cinsiyet

Yapılan deneyler bebeklerin doymuş ve sıcak renklere ilgi gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bunun nedeni ise; doymuş sıcak renklerin dalga boylarının kısa ve yüksek titreşimli olmaları nedeniyle insan gözünün ağ tabakasına ilk önce çarpan renkler olmalarıdır. Yaş ilerledikçe kişilerin renk tercihleri daha karmaşık bir hal alır. Kişisel renk tercihleri, şartlanmış refleksler, alışkanlıklar ve geleneklerin etkisiyle, saf doymuş renklerden karışık yapılı doymamış renklere doğru yönelirler. Bu farklılıklar cinsiyetler arası renk tercihlerinde de farklılık gösterir. Örneğin, kadın renk tercihleri, kırmızı, pembe, eflatun, doymuş mavi, turkuvaz gibiyken, erkek renk tercihleri, bordo, kahverengi, koyu yeşil ve grileşmiş renklerdir.

H.Frieling, Almanya, Hollanda, İsviçre, Avusturya gibi ülkelerden seçtiği denekler üzerinde renk tercihleri ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Bu deneklere 23 adet değişik renk gösterilmiştir. Bu renkleri seçerken, aralarında esas farklılıklar olan renkleri tercih etmiştir. Örneğin, leylak, kahverengi, toprak sarısı gibi. Bu renkleri 5-28 yaş arasındaki çocuk ve gençlere göstermiştir. Bu deneylerin sonucunda, tercih edilen ya da edilmeyen her rengin ruhsal bir nedeni olduğu yorumunu yapmış ve bir takım sonuçlara varmıştır: çocuk yaşta reddedilen siyah, gri gibi renkler, ileriki yaşlarda tercih edilmiş, yine çocuk yaşta tercih edilen roza, eflatun ve mor gibi renkler ise, ergenlik çağı sonrası reddedilmiştir.

H.Frieling'e göre, "çocukluktan gençliğe geçiş döneminde yaşanan sorunlar, zihin bulanıklığı ve dış çevreye açılma, iletişim kurmaya başlama gibi yaşanan gerçekler, kişilerin renk tercihlerini kökünden değiştirmekte ve derinden etkilemektedir. Çocukların gelişmesi, hayat hakkında bir şeyler öğrenmeye ve kendilerine ters gelen olaylara karşı tavır almaya başlamaları, aynı zamanda çocukken

seçilen renklerin gençlik zamanında geri çevrilmesine yol açabilmektedir. Cinsiyete göre renk tercihleri konusunda da, çok ender olarak tipik erkeksi ya da kadınsı renklerden söz edilebilir, çünkü gelişim sırasında cinsiyetler çok değişik yönlere kaymaktadır” (FRIELING,1979,s.37-44).

1.7. Toplumun Değer Yargıları ve İnanç Etkisi

Renklerin evrensel anlamlarının yanı sıra, farklı coğrafi bölgelerde ve toplumlarda değişen anlamları vardır. Batı toplumlarında siyah, ölümü ifade eden ve cenaze törenlerinde tercih edilen renk olmasına rağmen, örneğin Japonlar cenaze törenlerinde beyaz rengi tercih ederler. Bunun anlamı ölümü hüznle değil, yeniden doğuş ve yeni başlangıç olarak anlamlandırmalarıdır. Kültürler arası bu farklılıklar, renklerin farklı etkilerinden değil, toplumların farklı algı yapısı ve renk tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Sanatın her alanında toplumdan topluma, çağdan çağa değişen renk ve biçim anlamları, sembolleridir. Farklı toplumların değer yargılarına göre renklerin anlamları **Tablo1.3.**'de yer almaktadır.

Tablo.1.3: Farklı Toplumların Değer Yargılarına Göre Renklerin Anlamları.
(http://www_sapdesignguild_org-resources-glossary).

Kültür	Kırmızı	Mavi	Yeşil	Sarı	Beyaz
ABD, Avrupa	Tehlike	Yiğitlik, tatlı, Sakin, Otorite	Emniyet, Güven, Ekşi	Uyarı, Korkaklık	Saflık
Fransa	Asalet	Özgürlük , Barış	Suçluluk	Hazırlayıcı	Tarafsızlık
Mısır, Arap Ulusları	Ölüm	Erdem, İnanç, Gerçek	Verimlilik, Güç	Mutluluk, Refah ya da Varlık	Sevinç
Hindistan	Yaşam, Yaratıcılık		Refah, Varlık, Verimlilik	Başarı	Ölüm, Temizlik
Japon	Öfke, Tehlike	Utanc , Aşağılık	Gelecek, Gençlik, Enerji	Zarafet, İtibar, Asalet, Çocuksu, Neşeli	Ölüm
Çin	Mutluluk, Keyif, Kutlama	Gökyüzü , Bulut	Hanedan, Krala ait, Onur	Doğum, Zenginlik, Kuvvet ya da Güç	

Toplumların değer yargıları, inançları, estetik beğenilerin toplumlara ve dönemlere göre bir değişim içinde olmasına neden olur. Estetik değerler, içinde bulunulan coğrafi bölge, inanç sistemi ve toplumun şartlandırmaları sonucu zamanla değişim gösterir. Aynı şekilde, eski padişahlar oldukça canlı renklerde giyinebilirken, bugün bir devlet başkanının canlı renkleri giyinerek işe gelmesi ciddiyetsizlik olarak algılanır. Buna karşılık, orta yaşın üstünde olan kişilerin parlak kırmızılar giymesi yadırganır. Bunun toplum tarafından hoş karşılanmamasının nedeni, kırmızı giyen kişinin kendini ön plana çıkarma, dikkat çekme isteğinden kaynaklandığı düşüncesine dayanır.

1.8. Renklerin Sembolik ve İşlevsel Anlamları

Renklerin psikolojik etkilerinin yanında, sembolik anlamları da vardır. Bu semboller günlük yaşamın bir parçası olarak her alanda karşımıza çıkmaktadır. Renkler, geçmişte görsel sanatlarda, bazı fikirleri ifade etmek için sembolik olarak kullanılmıştır.

Renklerin sembolik anlamlarının farklı toplumlarda farklı biçimlerde olduğu görülmektedir. Örneğin, Pekin’de parlak renkler, saraylar, tapınaklar ve diğer törensel binalar için ayrılmaktaydı. Dinsel olmayan binalar ise yapay olarak renksizleştirilmekteydi. Bu binalarda kullanılan tuğla ve kiremitlerin renkleri özel bir fırınlama yöntemiyle solgunlaştırılmaktaydı. Buna karşın Cennet Tapınağı’ndaki binaların damları mavimsi surlu kiremitlerle kaplanmıştı. Halkın renkli kiremit kullanması yasaktı (RASMUSSEN,1994,s.181). Böylece, anlamlarından dolayı dinsel binaların diğerlerinden ayrılması, renklerin niteliğine göre sağlanmıştır.

Renklerin sembolik anlamları genel olarak **Tablo.1.4**’de görülen şekilde tasnif edilmiştir.

Tablo.1.4: Renklerin Sembolik Anlamları (FRİELİNG,1961,s.17).

RENKLER	SİMGELEDİĞİ ANLAMLAR
KIRMIZI	Sevgi, mücadele, kan ve ateş, tehlike, ilaçta zehirli, sıhhi tesisatta sıcak
MAVİ	İşletme düzeni, düşünce, organizasyon, sıhhi tesisatta soğuk
YEŞİL	Sakinleşme, arzu, emniyet, memnuniyet, ilk yardım, serbest geçiş
SARI	Dikkatli olma, hareket, çarpma, kayma
TURUNCU	Zenginlik, verimlilik, neşe
MOR	Huzursuzluk, mistizm, derinlik, değerlilik
ERGUVAN	Asalet, ciddiyet, egemenlik
KAHVERENGİ	Kararsızlık, ketumluk, ciddiyet, sağlamlık
PEMBE	Nezakete, tutuculuk, mecburiyet, çekingenlik
BEYAZ	Saflık, temizlik, aydınlık
SİYAH	Ciddiyet, korku, karanlık
GRİ	Tarafsızlık

Günümüzde de semboller, günlük yaşamımızda her an karşımıza çıkarlar. Sembollerin kozmetik sanayinde, ilaç ve temizlik maddeleri ambalajlarında, gıda maddeleri ambalajlarında, fabrikalardaki alet ve makinelerde, cadde ve sokaklarda özel sinyal ve uyarı renkleri olarak da kullanıldıklarını görmekteyiz. Ayrıca, bayraklar, uluslar, eyaletler gibi bazı toplumları ve bölgeleri birbirinden ayırmak için bir işaret olarak da kullanılmaktadır. Okul, üniversite, spor kulüpleri gibi hemen hemen tüm organizasyonların kendilerini anlatan belirli bir rengi, bu rengi taşıyan amblemi ya da bayrağı vardır. Bunların dışında özel bir ifadesi, anlamı, amacı olan renkler vardır. Örneğin, purolar kahverengi olduğu kadar, puro kutuları da maun ya da sedir gibi puroyu ve kokusunu en iyi şekilde koruyan kahverengi ağaçlardan yapılır. Puro kutularının üstü ise altın yıldız ve canlı renklerle baskı yapılmış parlak kağıtlarla süslenir. Puroları, mor, lila, pembe renkli bir kutunun içinde düşünemeyiz. Bu renklerin

de ilişkilendirildiği farklı kullanımları vardır. Örneğin, pembe, leylak renkleri bize daha çok kozmetikle ilişkili gelir ve pürodan farklı kokuları anımsatır. Renkleri erkeksi ve kadınsı özelliklerle de bağdaştırırız.

Bazı objelerin kimliğini gizlemek, şeklini, büyüklüğünü gibi amaçların renk seçiminde etken olduğu görülmektedir. Gizlenilmesi istenen mekan ve objelerin tanımlanmaması amacıyla, etraflarıyla olan ilişkilerinde kontrastları yok eden kamuflaj renkleri kullanılır.

Mekan içerisinde yer alan ısıtma boruları ve havalandırma ızgaraları gibi tesisatlar, çirkin görünümlerinin engellenmesi amacıyla, doyum olmayan renklerle ya da çevreleriyle aynı türden renklerle boyanarak fark edilmemeleri sağlanır. Öte yandan özellikle temizliğin ön planda olduğu sağlık mekanlarında, kirin hemen fark edilip uzun süre geçmeden temizlenebilmesi amacıyla, beyaz renk tercih edilir. Ancak, kirin hemen kaldırılamayacağı, düzenli aralıklarla temizlik yapılan mekanlarda ise alacalı desende yüzeyler ve kirin rengine yakın değerlerde renkler kullanılır.

Aynı renk kodunun farklı toplumlarda aynı anlamda okunduğu, uygulamada kullanılan bazı sembolik renkler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

A.Renklerin Tat Alma Duyarlılığıyla İlgili Sembolik Anlamları(GERSTNER,1981,s.20)

Örneğin; sarı:ekşi, kırmızı:tatlı, kahverengi: acı, turuncu: tatlımsı

B.Renklerin Madenlerde Kullanılan Sembolleri: (FRİELİNG,1961,s.157)

Örneğin; altın:sarı, gümüş:yeşil, beyaz, demir:kırmızı, bakır:mavi

C.Renklerin Ambalaj Sanayinde Kullanılan Sembolleri: (GERSTNER,1981,s.29)

Örneğin; kozmetik ürünler: eflatun, beyaz, pembe, mor

D.Renklerin Elementleri Belirtmedeki Simgesel Kullanımları: (FRİELİNG,1961,s.158)

Örneğin; su:beyaz, yeşil, yeşil-mavi, ateş:kırmızı, sarı

1.9.Mekanın İşlevine Uygunluk

Renk, mekanın işlevini ifade etmek ve gerçekleştirmek yoluyla mekan algılamasına katkıda bulunur. Seçtiğimiz rengin mekandaki işleve uygunluğu eylemlerimizi rahatlıkla sürdürebilmemize yardımcı olur. Dolayısıyla o renk tarafımızdan beğeni kazanır. Konut özelinde ele aldığımızda, konutlar özellikle dinlenme amaçlı kullanılan mekanlar olduğundan kontrast renkler çok dikkatli kullanılmalıdır. Kişilerin mekanı kullanma süreleri de göz önünde bulundurulmalı, her an eşyaların değişmeyeceği gerçeği ile gözü yormayan doymamış renkler tercih edilmelidir.

Mekanların birbirinden farklı ve birden fazla işlev taşıdığını göz önünde bulundurmak gerekir. Dolayısıyla bir mekanın hangi amaca hizmet edeceği renk tercihlerinde önemli bir faktördür. Bu farklı işlevlere göre kullanılacak renk türlerinin değer ve doymuşluk dereceleri önem kazanır. Örneğin kırmızının doymuş halde oturma odamızın ya da çalışma odamızın döşeme ve duvarlarında, yoğun bir şekilde kullanılmasından rahatsız olabilirken, küçük bir nesnede beğenebiliriz. Renk tercihleri konusunda tasarımcının ve de kullanıcının en özgür olduğu mekanlardan biri konutlardır. Ofis ve hastane gibi mekanlarda kullanmaya çekindiğimiz doymuş ve parlak renkleri konutlarımızda kullanarak yaratılacağımızı zorlayabiliriz. Eğer tasarlanan iç mekan bir konut değilse genel ilkelere göre hareket etmek uygun olacaktır.

1.10. Mekan Boyutları

Mekanın boyutları renk seçiminde etken faktörlerden biridir. Renk tercihi, özellikle bir mekanın boyutlarının daha küçük-daha büyük, daha alçak-daha yüksek veya daha dar-daha geniş gibi olduğundan farklı algılatmak istediğimiz durumlarda oldukça önemlidir. Bu durum renklerin niteliksel özelliklerini bilmeyi gerektirir. Renk türlerinin nitelikleri bilinip, mekan algılaması ve sıcak-soğuk renklerin perspektiv etkilerinden faydalanarak mekan boyutlarını olduğundan daha farklı boyutlarda algılanması sağlanabilir. Genel olarak sıcak renklerin daha yakın, soğuk renklerin ise uzak hissi verdikleri söylenebilir ancak bu etkiyi renklerin sıcaklıklarından önce *doymuşlukları* belirler. Doymuşluğu daha yüksek olan renk, soğuk bir renk de olsa daha yakınmiş hissi verir. Renklerin tavan, duvar ve döşemelerde, mekan boyutlarının algılanmasına etkileri şöyle özetlenebilir:

- *Yüksek tavanlar*, sıcak renk ve koyu değerler ile daha alçak algılanırlar. *Alçak tavanlar* ise soğuk renk ve açık değerler ile daha yüksek algılanırlar.
- *Yan duvarlar*, soğuk renk ve açık değerler ile birbirlerinden daha uzak algılanırken, sıcak renk ve koyu değerler ile birbirlerine daha yakın algılanırlar. *Karşı duvarlar*, sıcak renk koyu değerler ile daha yakında algılanırken, soğuk renk koyu değerler ile daha uzakta algılanırlar.
- *Döşemeler*, sıcak renk koyu değerler ile kuytu ve emniyetli algılanırken, soğuk renk ve açık değerler ile temizlik ve genişlik etkisi uyandırılırlar.

Tavanda, duvarda, döşemede, sıcak açık ve koyu değerler ile soğuk açık ve koyu değerlerin kullanılması sonucu bireyde uyanan psikolojik etkiler **Tablo1.5**'de görülen şekilde özetlenmiştir.

Tablo1.5: Yapı Elemanlarında Kullanılan Sıcak ve Soğuk Renklerin Açık-Koyu Değerlerinin Bireyde Uyandırdığı Psikolojik Etkiler (HEUSER,1976, s.141).

Renk Türleri ve Değerleri	Sıcak Renk Koyu Değer	Soğuk Renk Koyu Değer	Sıcak Renk Açık Değer	Soğuk Renk Açık Değer
TAVANDA	Kasvetli, Tehdidkar	Kapatici, Örtücü	Manevi Baskı Verici	Yükseltici
DUVARDA	Çevreyeyici, Sarıcı	Soğuk	Hareketlendirici	Yönlendirici,Serin
DÖŞEMEDE	Tutucu, Sağlam, Emniyetli	Ağır	Yükseltici, Kaldırıcı	Emniyetsiz, Koşmaya Teşvik Edici

Sonuç

Renk, tasarım öğeleri içinde önemli yer tutan ve her an algılama alanımız içinde olan, bireylerin mutluluğu ve sağlıklı yaşamı için önemli rol oynayan bir olgudur. Renkler anlam açısından, bizim dünyamızın ve ruhumuzun bir ürünüdür. Renklerin bir "gerçeklik" biçiminde algılanması, bizim içimizde olur. Bu anlamın oluştuğu yer: gözümüz değil, sinir sistemimiz yoluyla beynimiz ya da çok bilimsel olmayan bir deyimle, bizim "ruhumuz"dur. Bu durumda renk seçimini etkileyen kriterler, düşüncelerimizi harekete geçiren bir his ya da duygu olarak da gelişebilir. İnsanların

renklere karşı farklı tepkiler vermesinde, kişilik oluşumları, eğitim durumları, bilinç altında bastırılmış olan duygular gibi bir çok neden vardır. Renklerin psikolojik etkilerinin yanında, sembolik anlamları da vardır. Bu semboller günlük yaşamın bir parçası olarak her alanda karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli kültürler ve inanç sistemlerinin yanısıra, kişilerin renk tercihlerinde moda da etken faktörlerden biridir. Farklı dönem ve ülkelerde rengin mekanlardaki yeri ve tercih edilen renk türleri, o dönemlerin stillerine göre değişmiştir. Seçeceğimiz rengin mekandaki işleve uygunluğu ise eylemlerimizi rahatlıkla sürdürebilmemize yardımcı olur. Renk seçimi, özellikle bir mekanın boyutlarını olduğundan daha farklı boyutlarda algılatmak istediğimiz durumlarda oldukça önem kazanır.

Konut özeli ele alındığında, uzun süreli ve dinlenme amaçlı kullanılan mekanlar olması nedeniyle, konutta yaşayacak bireylerin farklı durumlarına göre, farklı renk seçimi kriterlerinin önem kazandığı sonucuna varılmıştır. İç mekan tasarımında her kullanıcının kimliğinin farklı olacağı gerçeği bu kriterlerin dikkate alınmasıyla birlikte pek çok farklı ve başarılı sonucu da ortaya çıkartabilecektir. Ancak, tasarımcının önemli bir sorunu olan amaca ve anlatım türüne uyan bir atmosfer yaratma gerçeği ile, seçilen renklerin, renk çemberindeki ilişkileri, nitelik ve miktarca kullanımları göz önünde bulundurularak uyum, beraberlik ve bütünlükleri sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- COŞKUNER, S.,1995, Renkler ve Kişiliğimiz, Site Ofset Ltd.,İzmir, S.108
DAVIS, F.,çev.Özden Arıkan, 1987, Moda, Kültür ve Kimlik, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
FOULKNER, W., 1972, Architecture & Color, FAIA
FRİELİNG, H., 1954, Mensch-Farbe-Raum, Munchen
GERSTNER,K.,1981,Der Geist der Farbe,Bedeutung und Wert Der Farben, Munchen
HEUSER, K., 1976, Innenarchitecture Und Raumgestaltung, Bauverlag Wiesbaden und Berlin
KIRAN, A.,1986, “Rengin Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi ve Deneysel Psikoloji Yöntemi İle Ülkemiz İçin 18-25 Yaş Üzerinde Renk Tercihlerinin Saptanması”, Doktora Tezi, İstanbul
MARTEL,C.,1995, Ben Enerjiyim, Arion Yayınevi, İstanbul
ONUR, S., “Mobilya Biçimlenişine Etki Eden Faktörler ve Tasarımcı Kullanıcı Faktörü Üzerine Bir Yöntem Önerisi”, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2000, İstanbul
ÖNEY,G., 1976, Türk Çini Sanatı, İstanbul
PORTER, T., and MİKELİEDİS, B.,1976, Colour for Architecture, Studio Vista Limited, London
RASMUSSEN, S. E.,1994, Yaşanan Mimari, Remzi Kitabevi, İstanbul

İnternet Kaynakları:

- <http://colormatters.com>
<http://www.sapdesignguild.org/resources-glossary>

